

A-00473: Peder Olsen Megrund – erindringer del 10

omfavne hvemsomhelst. De danner i saa henseende en diametral kontrast til Kvænerne (Finlænderne). Disse har, saa vidt mit kjendskab til dem rækker, gjennemgaaende en meget mer indesluttet karakter, og indtager i det hele en stram og stiv holdning over for fremmede. Og naar de bliver berusede, blir de ogsaa brutale næsten uden undtagelse. Jeg har selv en sollys sommernat seet og hørt et ganske karakteristisk udslag av dette folks brutalitet. En kvæn befandt sig ganske alene hin nat paa handelsmandens kai. Men han var beruset og det kanske i noksaa høi grad. Han saa ud til at trænge hvile jo før jo heller, og der fandtes – som alt antydet – ikke et levende væsen i hans nærhed, som skulde kunne hindre ham, langt tirre ham til vrede. Men han vilde aabenbart have krangel og slagsmaal i stand og i mangel av et menneske til modstander anfaldt han pakbodvæggen, som han i en utrolig lang stund under brøl og forbandelser dundrede løs paa knyttede næver.

Foruden hovedsognet Loppen med kirke paa øer av samme navn omfaattede prestegjældet to annekser, Øksfjord og Hasvik med 4 miles sjøvei til dette og 6 mile til hint. Begge veie var aabent hav at regne for. Vel havde man fastlandet paa østsiden, men dels laa dette langt avveien, naar man var paa reise til eller fra Hasvik, dels var kystlinien paa lange strækninger av saadan beskaffenhed, at man ikke kunde levende i land med baad, om man trængte at redde sig undav uveir. Forsaavidt var man væsentlig betroet til bølgerne naar, man var paa annekstreise.

Gudstjenesterne var fordelt saaledes mellem kirkerne, at annekserne ingen geistlig betjening fik i tiden oktober – april. Det var naturligvis hensynet til de haarde reisekrav i vintertiden, som havde fremkaldt denne ordning i gammel tid, og den omstændighed, at dampskibsfarten i min tid og ogsaa i mange aar før havde gjort det meget lettere for presten at reise til annekserne, havde endda ikke medført nogen forandring i gudstjenesteordningen. Forøvrigt gjaldt den regel, at i sommertiden): april – oktober skulde hvert anneks tilgodesees med 8 gudtjenester. Den nærmere fordeling var overladt til presten. Konfirmation forrettedes hvert aar ved to kirker, nemlig ved hovedkirken og skiftevis ved det ene eller andet anneks. Undervisningen foregik som en daglig skole i 6 uger paa kirkestedet. Herav udførte sognepresten de 4 ugers undervisning og stedets kirkesanger de 2. Konfirmanterne blev indlogeret hos kjendinger paa kirkestedet, saa godt det lod sig gjøre. Det hele stel maatte selvfølgelig henlægges til sommertiden, og sognepresten maatte indrette kirkebetjeningen i annekserne i overensstemmelse med konfirmandundervisningens behov.

Paa sine annekstreiser nød presten skyss og nattehold in natura, det vil sige: det var for kommunens regning engageret baad og mandskab, som udførte den i aarets løb forefaldende presteskyss og ligesaa betinget kost og logis hos handelsmanden paa kirkestedet

Av prestegjældets 3 kirkebygninger var hovedkirken i min tid den ældste, en paa sin vis ærværdig korskirke, lav og skummel, bygget av uventet svære materialer, udvendig panelet med svære bord, der var tjærebrædd for at vare længe, og længe havde de visst ogsaa gjort tjeneste. Hasviks kirke var ved min tiltrædelse forholdsvis ny. Bygmesteren, Evjen, var bosat i Tromsø, og var endnu en midaldrende mand, da jeg første gang gjorde hans bekjendtskab i 1876. Øksfjord ”kapel”, som det endnu ofte kaldtes, var jo ogsaa et forholdsvis nyt gudshus, som visstnok med megen ret kunde siges at skyldte br? sin oprindelse. En spekulativ handelsmand havde opslaaet sin bolig – visstnok som nybygger i sit slags – paa det sted hvor kirkehuset senere kom. Nu var nok stedet blit handelssted, men saalænge stedets befolkning sognede til hovedkirken, gikk en meget stor del av omsætningen med Øksfjordens befolkning til Loppens handelsmand. Saa fandt den nye handelsmand ud, at hvis stedet ogsaa kunde blive kirkested, vilde handelsstedet vinde derved.

Og for om muligt at bryde spidsen av de mange vanskeligheder, som kunde forudsees, ifald han begyndte med at forhandle med autoriteterne om tingen, byggede den fremkommelige handelsmand ligesaa godt huset færdigt som skulde vorde kapel, og satte først bagefter forhandlingerne igang. Sagen har vel endda stødt paa vanskeligheder, men den blev altsaa drevet igjennem.

Som gudshus betragtet var kapellet vissnok noget av det tarveligste, som man kunde træffe paa i sin art: en firkantet kasse laftet sammen av russiske planker og forsynet med tre tværbjælker, der tjente til at holde langvæggene sammen, saa de ikke – trykket av tagets vægt – faldt hver til sin side og lod huset strykte sammen. Et yderst tarveligt alter med gitter og knæfald var anbragt i husets ene ende, men der var intet sakristi. Men man kunde heller ikke vente saa meget. Det hele var jo enkeltmands foretagende paa egen bekostning, iværksat ikke nærmest med kirkebehovet for øie, men for at beholde folket samlet ved handelsstedet paa kirkesøndagene. Men lad saa være, at det var smaat og tarveligt stel, gudstjeneste blev forretet der paa foreskreven maade, og enhver kirkesøgende, som var rede til at modtage, fik visst av Vorherre der lige saa rige portioner av gode og fuldkomne gaver, som man kan opnaa i den pragtfuldeste katedral.

Landeveie havde man ikke og har man vel endnu ikke i Loppen, naar undtages et meget primitivt stykke paa $\frac{1}{4}$ mils længde mellem Hasviks kirke og Hasvaag, hvor stedets distriktslæge og lensmand boede. Men dette kunde ikke komme presten synderlig til gode. Naar han havde embedsærind ude iblandt menigheden, saa gjaldt det at tage fat paa ”de vaade veie”. Vel er ikke disse besværliggjorte ved lange bakker, men man kan alligevel støde paa ujevnheder, som besværlige nok, naar stormen kommer og faar oparbejdet de store havbølger. Da kan et lidet nøtteskal av en baad nok komme saaledes paa hældingen at den vælter.

Og i hvertfald: baad og mandskab skal der til for hver en kort eller lang reise, og det er (eller var) et noksaa omfattende og kostbart apparat.

Naar derfor undtages anneksreiser, reiser paa skoleoverhøring og i sognebud, hvortil skyss var anordnet eller blev sendt av vedkommende private, blev det smaat bevendt med reiser for at bringe Guds ord ud i menigheden.

Det gjør et eget indtryk paa en landkrabbe, som jeg var, at betro sig til baaden paa bølgerne, naar disse rides av en storm. Jeg mindes endnu den første gang jeg under saadanne omstændigheder sad i en liden baad med lods og medhjælper Henrik Gylling som høvedsmand. Under manøvreringen for at faa baaden i den rette kurs, kom en rosse, og baaden krængede, saa den tog vand ind over ripen. Jeg følte mig ingenlunde vel, men forholdt mig ganske rolig og tænkte: Til syvende og sidst er det dog Gud alene som passer paa, at ”baaden bær”. Og den tanke tænkte jeg ofte om igjen senere. Dette med at forholde mig rolig og taus paa min passagerplads i baaden () :i ”bagskotten”) gjennemførte som undtagelsesløs regel- og opnaaede ogsaa leilighedsvis ros i den anledning. Jeg ansaa det nemlig som noget, der kun vilde gjøre faren verre, om jeg begyndte at jamre og være urolig. Baadsmandskabet har under storm nok at varetage alligevel, om ikke passageren lægger sten til byrden.

Loppen var jo udraabt til et av de haardeste sjøkald i Finmarken, og sikkert har mangan prest maattet gjøre ubehagelige erfaringer paa ”Loppehavet” der har sat sig i respekt hos nogen hver. Men jeg for min del maa tilstaa, at jeg blev pent og skaansomt behandlet i alle de 8 aar jeg færdedes i de egne.

Visstnok kunde det ikke undgaes, at vor lille baad imellem blev udsat for storm. Men nogen særlig bemærkelsesværdige lidelser blev jeg aldrig rammet av, skjønt det nok imellem kunde se stygt ud. Særlig mindes jeg av den slags reisen til Hasvik for at forrette gudstjeneste 4. oktober 1874. Den oprindelige avtale med skyssen var, at vi skulde begive os paa vei allerede fredag. Det var nemlig almindelig at presten maatte indrette sine anneksbesøg saaledes at han havde en

hverdag til disposition for mulige tilfældes skyld. Ja, skyssens hovedmand indfandt sig paa kontoret fredag, men for at melde at han fandt veiret saa utrygt, at han helst vilde se tiden an til den paafølgende dag. I spøragsmaal om, hvorvidt veiret var farbart eller ei, havde altid skyssen det avgjørende ord. Saa blev da reisen udsat til lørdag, men med det forbehold at da maatte vi reise, saasandt det paa nogen maade var gjørlig. Lørdag kom og vinden var visstnok spakere, men stod os midt imod. Vi maatte derfor "slage" som det kaldtes dvs krydse. Dette medtog hele dagen, saa det begyndte at skumre, da vi var naaet op under Sørøen, hvor Hasvik kirke ligger. Men det at være kommen op under Sørøen var ikke det samme som at være kommen til kirkestedet. Vi havde endnu en stiv mil igjen. Dette havde vel ikke spillet saa stor en rolle, hvis vinden som vi havde haabet, havde stillet sig gunstig. Men netop her sprang vinden om til stikk modvind og økede derhos til fuldstændig storm. Alligevel var vi ved slitsom roing kommet saa nær Hasvaaglandet, at baadens aareblade rørte ved land. Men dette var paa dette punkt en lodret klippe, hvor ingen landstigning kunde foregaa, det gjaldt endnu at hale baaden frem et par hundrede meter og svinge den indom et næs eller odde. Dersom dette havde lykkedes, kunde vi steget paa land og vandret tilfods til kirkestedet paa vel en times tid. Men netop disse par hundrede meter var det umulig at tvinge baaden frem, skjønt gjentagne forsøg blev gjort dels med dels med seil og dels med aarer. Uveiret var blit til en rygende storm som umuliggjorde ethvert forsøg. Efter omkring en times frugtesløse anstrengelser erklærede skyssen det for ugjørligt at naa det vi havde tænkt.

Det efterlod unægtelig – ialfald hos mig – en eiendommelig ydmygende følelse at være en fremkommelig vei saa nær og dog bli avskaaret fra at kunde benytte den. Det havde aldrig hendt mig før, at jeg ikke kom frem til kirkestedet betimelig nok til at forrette gudstjeneste til bestemt tid. Men nu var detat udsigt til, at det skulde ske. Dog dette var i øieblikket kun den ene siden av stillingens vankeligheder. Det mest brændende spøragsmaal var: hvor skulde vi hen? At bli liggende der med baaden under berghammeren var ikke at tænke paa, hvis der fandtes anden udvei. Høvedsmanden spurgte om jeg vilde tilraade at vende hjem til prestegaarden, hvortil jeg svarede at skyssen fik gjøre som den syntes, men min mening var, at et forsøg i den retning nu i nattens mørke og denne storm vilde være den visse undergang og han erklærede nu, at han i grunden var av samme mening. Resultatet blev at vi skulde sætte kurs til handelsstedet Brevik, som ligger paa Sørøen omtrent $\frac{3}{4}$ mil fra det sted hvor vi nu befandt os. Paa dette stykke vilde vi have god hjælp av vinden, naar vi bare førte mindst mulig seil, bare saa vidt baaden lystrede ror. Den værste hake ved denne kurs var den omstændighed, at ingen av mandskabet var kjendt paa leden, saa "halskaren kunde give hold", naar vi kom nær Breviklandet, hvor der var et skjær, som maatte undgaaes. "Jeg skal give hold, jeg har reist her ofte og ved, hvordan skjæret ligger til", raabte jeg, og til denne hjælp satte høvedsmanden sin lid. Saa bar det av sted. Den $\frac{3}{4}$ mil var snart ekspederet i den forrygende storm, som kun tillod at bruge den mindst mulige lap av seil. Leden til bugten med den trygge landingsplads blev ogsaa uden vanskelighed fundet og ved 2 tiden om natten kunde vi da stige paa land efter at have strevet paa sjøen i omtrent 17 – 18 timer, av hvilke den sidste halvtime nok kunde synes at holde os svævende mellem liv og død.

Fra landingspladsen til handelsstedet var der et stykke at gaa, men dit maatte vi for at søge husly, og det vidste jeg at vi vilde faa, naar vi bare fik varslet, at vi var der. Stedets eierinde, enkefru Floer, med sine børn var jo mine velkjendte sognebørn, gjennemtrængt av den gjæstfrihed, som gjennom lange tider har særmærket Nordnorges handelssteder. Vi fik ikke før rusket i gadedøren, før den ogsaa blev aabnet, vi slap ind og fik alslags fornøden forpleining.

Efter hvad vi senere fik høre, kan det nok hælde, at den rasende storm i forbindelse med spøgelsesfrygt gjorde sit til, at dørene aabnedes saa fort.

Fru Floer var blit enke for et par maander siden og sad derhos i trange kaar med mange børn. Hun havde altsaa grunde nok til at være nedtrykt. Hertil kom nu den rasende storm, som ikke tillod familien at faa søvn paa øinene. En av smaagutterne var lydhør nok til at høre ikke bare at det puslede ved gadedøren, men ogsaa til at kjende min stemme, saa at han mer end halv forfærdet udbrød: ”Det er presten!” Dette udraab der og paa den tid kunde nok være skikket til at virke uhyggelig. Thi var han endnu til, burde han ikke midt paa lørdagsnat færdes paa Brevik, naar han dagen efter skulde forrette høimesse i Hasvik. Smaagutten mente sikkert heller ikke, at det var presten selv, men hans gjenfærd, mens han selv antoges omkommet paa reisen. Og denne sin opfatning havde gutten nok røbet og helst seet, at gadedøren ikke blev lukket op. Men fru Floer var en sindig, praktisk dame, som heller regnede med realiteter end med fantasifostre – til held for os fordrevne.

Nu var vi jo kommet godt i hus og vare personer udenfor nød og fare; men udsigterne for kirketjenesten næste dag var ikke lyse. Næste dag kom, men veiret uforandret med samme voldsomme storm. Vi gjorde vel et forsøg paa at komme over fjorden, men maatte vende om med uforrettet sag og bede om husly til næste dag. Da endelig efter meget slid lykkedes det os at naa frem til kirkestedet mellem kl. 3 og 4 om eftermiddagen. Her befandt sig endnu en nok saa talrig menighed samlet, som fremdeles ventede paa presten, skjønt en del var reist hjem, idet de antog at presteskysen maatte være forlist lørdag aften. Med sin stærkt udviklede evne til selv paa lang afstand at drage kjendsel paa baade under seil, havde nogen lørdag eftermiddag opdaget vor baad og forstaaet hvem det var. De vidste altsaa, at vi var eller havde været paa veien. Men da tiden trak saa længe du som til mandag middag uden at nogen prest kom, opgav en del haabet. Men finnerne, som altid synes de har god raad paa tid, vilde vente. Da jeg nu gikk over kirkebakken, mødte jeg der største parten av kirkefolket, som nu nok følte sig lidt stolte av, at de havde valgt det rigtige alternativ ved at se tiden an, og jeg spurgte dem straks: ”Hva vil dere nu, vi skal gjøre? Hvis dere forlanger det, skal jeg forrette gudstjeneste i dag, saa snart jeg faar stelt mig lidt. Men jeg ser helst vi kunde vente til i morgen, fordi at nu blir det mørkt om liden stund og kirken har ikke lys. Nu faar Dere sige, hva dere vil.” Enstemmig blev det vedtaget, at gudstjenesten skulde udsættes til tirsdag. Ved det overveiende flertal av kirkesteder i Nord-Norge er forholdene saadanne, at de fleste kirkesøgende maa være beredte paa aat overnatte paa kirkestedet, og finerne syntes ikke det generte større, om de ventede ogsaa fra mandag til tirsdag. Dette er den eneste gang i mine 50 embedsaar, at jeg er kommet for sent til forretningen.

Heldigvis kunde der paa grund av uveiret ikke komme nogen efterretning fra Hasvik til prestegaarden om at presten ikke var kommet frem i ret tid. Derved blev min hustru sparet for en skræk, som sikkert vilde voldt en svær paakjending. Skysskarene ytrede senere at denne tur var i retning av uveir den haardeste tørt da havde været ude for, og de havde dog i sin stillings medfær prøvet lidt av hvert.

Den her beskrevne reise foregikk saa langt ud paa høsten, at man i Finmarken maatte være beredt paa stormende veir. Men man kan da komme ud for sligt ogsaa i den blide aarstid, hvad da ogsaa jeg fik gjøre erfaring om

Blandt fjernt liggende steder inden prestegjældet, som regelmæssig krævede prestebesøg en gang aarlig, var handelsstedet Galten paa Sørøen i Hasviks sogn. Kredsskolen havde skolelokale der, og desuden var der anlagt en hjælpekirkegaard.

Presten reiser hid maatte altid henlægges til den roligste sommertid og desuden sættes i forbindelse anneksetbetjeningen forøvrig. Veien var lang og besværlig, selv om den kun regnes fra annekset Hasviks kirkested. Den var først en baadtur paa en stiv norsk mil ud til det saakaldte Brevikbotn; her maatte man saa tage foden fat og bestige en fjeldhøide, gaa ned igjen fra denne til en dalbund paa havets niveau, saa igjen opover en lignende høide som den omtalte for endelig

at avslutte landvandringen nede ved sjøen. Men hermed var man endnu ikke naet frem til Galten, man havde endnu for sig en baadreise paa omtrent en mil. Altsaa alt i alt en veilængde paa to mile tilvands og en mil tillands.

Som alt antydte foretog jeg denne reise kun i den blide aarstid, men selv da kan man stundom være ude for vindens luner og andre lurende vanskeligheder. Dette havde jeg rig anledning til at erfare paa en av disse reiser. Det var lige under St. Hans. Jeg havde forrettet konfirmation i Hasvik og havt nok saa mange andre forretninger den søndag. Men skoleoverhøring og jordfæstelse var paalysr til dagen efter i Galten, og vi maatte derfor begive os paa vei søndags aften. Lys havde vi jo nok av, saa at natten forsaavidt var gunstig nok som reisetid, ja bedre end dagen, da nattesolen ikke persede skyssen saa haardt.

Saa bar det da av sted en stille solskinsaften indover til Brevikbotn. Skyssen havde nok gjerne seet, at vandfladen havde kruset sig lidt av en omend nok saa spag bris, saa man havde kunnet tage seilet til hjælp. Men brisen udeblev, alle mand maatte ligge paa aarerne.

Jeg som passager var vel tilfreds med vindstille, for saa kunde jeg trygt lade Ole Lukøie komme paa en liden visit ifald han vilde. Jeg var nemlig nok saa træt efter dagens gjerning. Men midt under følelsen av fred og ingen fare blev der pludselig med stærk røst raabt: "Pas paa!" Jeg skvat op og stirrede ud over den speilblanke vandflade og kunde ikke skjønne, hva der stod paa. Men da baaden i det samme paa kommando dreiede tvert til siden, fik jeg se, hva det var: Vi holdt paa at gaa os op paa et skjult skjær, der vel ikke frembød nogen fare for stranding, men hvor netop nu dønningenfra havet var ifærd med at lade en bølge toppe sig over skjæret. Havde vor baad i det øieblik befundet sig over skjæret, vilde den sandsynligvis blit væltet paa bølgetoppen. Heldigvis var høvedsmanden saa vidt betids blit paa dønningens bevægelse, at baaden kunde svinge til siden før det var for sent.

Saa havde vi den møisommelige landevei op og ned ad bakke. Selv jeg, som kun havde mig selv og min yderfrakke at bære blev træt av denne vandring. Hva skulde da min ledsager sige, som maatte bære min koffert med prestedragt m.m. Jeg maatte jo føre saadant med paa disse turer dels paa grund av kirkegaardsforretningen, dels fordi der til kunde indtræffe sognebudsforretninger under opholdet paa et saa avsides sted.

Men omsider ud paa morgenstunden var vi da færdige med landturen; men endnu skulde jeg færdes paa baad en mil før jeg var fremme i Galten. Dog baaden var snart færdig, jeg fik mit tøj og mig selv anbragt i den saa godt det lod sig gjøre, skjønt dette ved den leilighed jeg her har for øie, slet ikke var videre "godt". Istedetfor som vanlig at nyde godt av en magelig plads i bagskotten, maatte jeg denne gang sidde skrævs over en tom tønne. Havde yderfrakken været trættende at bære paa landeveien, var den nu god at tage paa. Det var nemlig begyndt at blæse, og da er det altid kjøligt at sidde stille og ubeskjæftiget paa baad selv en sommerdag.

Hva jeg imidlertid paa denne baadreise stundede mer efter end noget andet, var at faa sove. Jeg havde jo havt en forholdsvis anstrengende søndag og nu været paa farten hele natten til mandag, saa min søvnighed havde sin fuldt gyldige grund. Og under andre omstændigheder kunde en baadtur som denne ydet bekvem leilighed til en blund. Men dels red jeg – som sagt – paa en tønne, dels var vinden øget, saa den delvis rev i seilet som voldsomme rosser. Var saaledes søvnigheden paa sin side fordringsfuld, saa var grunden til – om muligt – at holde øine oppe lige saa stærke. De to modstanderne havde overmagten over mig hver sin tur. Naar høvedsmanden raabte; "Pas seilet!" blev jeg lys vaagen, men varede det en længere stund mellem saadanne raab, drømte jeg, at jeg færdedes paa ganske andre steder end paa vei til Galten.

Endelig var vi da vel fremme i en nok saa tidlig morgenstund og blev gjæstfrit modtaget av stedets handelsmand Schumacher. Rigtig nok var natten forbi og dagen begyndt, saa jeg burde jo tænke paa mit forestaaende dagsarbeide: jordkast og skoleoverhøring. Men jeg selv og de andre

vedkommende med meg fant, at den bedste forberedelse til mit dagsvirke efter den anstrengende nat var et par timers ordentlig søvn. Og saaledes blev det da ordnet.

Galten maatte visstnok regnes for et av de mest ensomme steder selv i Finmarken, hvor der tidt kan træffe, at det er langt til nærmeste nabo. Schumacher var visstnok den første, som havde bebygget stedet, men i forhold til sitt personlige behov havde han bygget nok saa storstilet: et fuldstændig to-etages vaaningshus med mange værelser og tilsvarende sjøbod og pakhus med tilhørende brygge. Paa selve handelsstedet fandtes i min tid ikke flere opsiddere end handelsmanden. Han havde vel tænkt, at var der kun liden hygge at finde udendørs, saa vilde han have det lyst og rummelig inden døre. Og det var virkelig koseligt at holde til der. Hertil bidrog vel ogsaa det, at Schumacher havde boglige interesser i langt høiere grad, end jeg var vant til at paatræffe hos prestegjældets øvrige handelsmænd. Regelen var, at der ikke fandtes næsten antydning til et lidet bibliothek, men hos Schumacher gjorde jeg mit første bekjendtskab med Charles Dickens's værker, som han eiede i komplet stand og vel indbundet. Han var saa elskværdig, da erfarede min interesse for forfatteren, at udlaane mig det hele værk til underholdning i mørketiden.

Mandagen gikk med til mine embedsforretninger og tilbagereisen skulde tiltrædes næste dag, som – hvis jeg ikke husker fejl – var St. Hans dag. Veiret var vakkert med straalende solskin. I mine øine saa alting lovende ud, da jeg stod op. Schumacher havde lovet at sørge for skyss, saa jeg havde bare at holde mig selv færdig. Men det undrede mig lidt, at jeg fra mit soveværelse under morgenstellet opdagede min vært staaende paa en bergknaus nær strandbredden og speidende med kikkert indover fjorden, hvor jeg skulde fare. Sjøen laa nemlig speilblank omkring handelsstedet, saa det forekom mig, at der ingen grund var til at speide efter uveir. Men da jeg kom ned fik jeg høre, at den fjerneste halvdel av den mil jeg havde at tilbagelægge i baad, ”stod i et rok”.